

เครื่องมือการประเมินทางสังคม

ศาสตราจารย์ ดร. เกษราวัลณ์ นิลวรางกูร
สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Contents

1

ความสำคัญ และวัตถุประสงค์

2

เครื่องมือประเมินที่เกี่ยวข้อง

3

วิธีการประเมิน

4

สรุป

- **ทำไมต้องประเมินทางสังคม**

ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพส่งผลต่อสุขภาพ

Host

Agent

- **วัตถุประสงค์**

ได้ข้อมูลสถานการณ์ และสาเหตุ พร้อมทางเลือก เพื่อให้ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินนโยบาย/แผน/โครงการ/กิจกรรมในการลดผลกระทบเชิงลบทางสังคมเพิ่มผลกระทบเชิงบวก

ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ (Social determinants of health)

ความหมายปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ

- **ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ**คือสภาวะแวดล้อมของบุคคลตั้งแต่เกิดเติบโต ทำงาน และชราภาพ ซึ่งสภาวะนั้นถูกกำหนดโดยระบบเศรษฐกิจ การเมือง และการกระจายทรัพยากรในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก โดยปัจจัยเหล่านี้มีผลทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันในเชิงสังคมและทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในด้านสุขภาพ (WHO,n.d.)

- **ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ** หมายถึง สภาพแวดล้อมที่บุคคลเกิดเติบโต ทำงาน ดำรงชีวิตอยู่ จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต รวมไปถึงปัจจัยและระบบต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนกำหนดสภาพแวดล้อมเหล่านั้น อาทิ นโยบายและระบบเศรษฐกิจ ทิศทางการพัฒนา บรรทัดฐานในสังคม นโยบายทางสังคม และระบบการเมืองการปกครองที่ล้วนมีผลต่อสุขภาพประชาชน (ประกาศคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559)

กรอบคิด/โมเดลของปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ

(Office of Disease Prevention and Promotion, n.d.; Pavisic, n.d.)

รายละเอียด

Economic Stability

- Employment
- Food Insecurity
- Housing Instability
- Poverty

Education

- Early Childhood Education and Development
- Enrollment in Higher Education
- High School Graduation
- Language and Literacy

Social and Community Context

- Civic Participation
- Discrimination
- Incarceration
- Social Cohesion

Health and Health Care

- Access to Health Care
- Access to Primary Care
- Health Literacy

Neighborhood and Built Environment

- Access to Foods that Support Healthy Eating Patterns
- Crime and Violence
- Environmental Conditions
- Quality of Housing

WHO-Commission Social Determinants of Health (cited in Appuhamy,n.d.)

Social determinants of health

Structural determinants

Socioeconomic & Political context

- Governance
- Policies
- Culture & value

Unequal distribution of material and money resources

Socioeconomic Position

- Education
- Occupation
- Income
- Gender
- Ethnicity
- Social class

Exposure, vulnerability and outcome

Intermediary determinants

- Material circumstances
- Psychosocial factors
- Behaviors
- Biological factors

- Social cohesion
- Social capital

Health system

Health

Not linear
Complex

Education

socioeconomic and political context

ตัวอย่างปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ

- อาหาร/น้ำ
- ที่อยู่อาศัย
- การศึกษา
- รายได้/การมีงานทำ/หนี้สิน
- ภาษาและความรอบรู้
- การเข้าถึงบริการสุขภาพ
- พฤติกรรม/การใช้สารเสพติด
- ความเครียด
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ความสามัคคี/สัมพันธภาพ
- การสนับสนุนทางสังคม
- แหล่งทรัพยากรของชุมชน
- การสัมพัสมลพิษทางสิ่งแวดล้อม
- เชื้อชาติ/ชนเผ่า
- วัฒนธรรม
- นโยบาย/การเมือง

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

(Shama,2015)

กระบวนการ / ขั้นตอนการประเมินทางสังคม

ทำความเข้าใจ
นโยบาย / แผน
/ โครงการ/
กิจกรรม

- กำหนดขอบเขตการ
ประเมินทางสังคม
- Economic stability
 - Social & Community Context
 - Education
 - Neighborhood & Environment
 - Healthcare

ผู้มีส่วนได้เสีย

- เลือกเครื่องมือประเมิน
ที่เหมาะสม
- 1 เชิงปริมาณ
 - แบบสอบถาม
 - แบบสัมภาษณ์
 - Checklist
 - 2 เชิงคุณภาพ
 - การสัมภาษณ์เชิงลึก
 - การสนทนากลุ่ม
 - การประชุมระดมสมอง ฯลฯ

เครื่องมือประเมินทางสังคม

เครื่องมือประเมินทางสังคมแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1 การประเมินเชิงปริมาณ (Qualitative assessment)

2 การประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative assessment)

1. การประเมินเชิงปริมาณ

HIA จะทำนายผลกระทบทางสุขภาพ สังคม ที่เกิดขึ้นครอบคลุม (Kemmm,2013) เรื่อง

- ธรรมชาติของผลกระทบ (การตาย, การเจ็บป่วย, ความไม่สุขสบาย และ ความกังวล)
- ทิศทาง การเปลี่ยนแปลงที่มากขึ้น หรือลดลง
- ขนาดของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจบอกได้ว่าใหญ่ หรือเล็ก แต่จะให้ดีต้องแสดง ด้วยจำนวน
- การคาดการณ์ว่ากลุ่มไหนใครได้รับผลกระทบทางสังคม การประเมิน เชิง ปริมาณ เช่น กลุ่มไหนมีความสุขระดับใด จำนวนรายได้แต่ละกลุ่ม

1.1 เครื่องมือที่ใช้ประเมินเชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถาม/ สัมภาษณ์ หรือ checklist

เครื่องมือที่ใช้ประเมินได้มาจากการทบทวนความรู้ที่มีอยู่ ดัดแปลงที่มี นักวิชาการทำไว้ หรือ สร้างเอง เช่น

- ประเมินความสุข ของคนในชุมชน ใช้แบบประเมินความสุขของคนไทยที่กรมสุขภาพจิตพัฒนาขึ้น

ดังตัวอย่าง

แบบสัมภาษณ์ดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสั้น

Thai Mental Health Indicator – 15 (TMHI – 15)

คำชี้แจง กรุณาภาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่มีข้อความตรงกับตัวท่านมากที่สุด และขอความร่วมมือตอบคำถามทุกข้อ

คำถามต่อไปนี้จะถามถึงประสบการณ์ของท่าน ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบัน ให้ท่านสำรวจตัวท่านเองและประเมินเหตุการณ์ อากาาร ความคิดเห็นและความรู้สึกของท่าน ว่าอยู่ในระดับใด แล้วตอบลงในช่องคำตอบที่เป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด โดยคำตอบจะมี 4 ตัวเลือก คือ

ไม่เลย หมายถึง ไม่เคยมีเหตุการณ์ อากาาร ความรู้สึก หรือ ไม่เห็นด้วยกับเรื่องนั้นๆ

เล็กน้อย หมายถึง เคยมีเหตุการณ์ อากาาร ความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เพียงเล็กน้อย หรือ เห็นด้วยกับเรื่องนั้นๆ เพียงเล็กน้อย

มาก หมายถึง เคยมีเหตุการณ์ อากาาร ความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ มาก หรือเห็นด้วยกับเรื่องนั้นๆ มาก

มากที่สุด หมายถึง เคยมีเหตุการณ์ อากาาร ความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ มากที่สุด หรือเห็นด้วยกับเรื่องนั้นๆ มากที่สุด

ข้อ	คำถาม	ไม่ เลย	เล็ก น้อย	มาก	มาก ที่สุด	ส่วนของ ผู้วิจัย
1	ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต					M1 ☐
2	ท่านรู้สึกสบายใจ					M2 ☐
3	ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายท้อแท้ กับการดำเนินชีวิตประจำวัน					M3 ☐
4	ท่านรู้สึกผิดหวังในตัวเอง					M4 ☐
5	ท่านรู้สึกว่าชีวิตของท่าน มีแต่ความทุกข์					M5 ☐

- แบบประเมินพฤติกรรมจากงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้
- บางเรื่อง ที่ต้องการประเมิน แต่ไม่มีเครื่องมือที่ทำไว้พัฒนาโดยเริ่มจากการทบทวน เอกสาร วิชาการ แล้วกำหนดเป็นแนวคำถาม แล้วนำไปถาม เพื่อนำคำถามนั้นมา พัฒนาเป็นแบบสอบถาม / สัมภาษณ์ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ ต้องมี content validity & reliability

2. การประเมินเชิงคุณภาพ

การประเมิน ความเชื่อ การรับรู้ และวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดผลกระทบ การมีส่วนร่วมของชุมชน และอื่น ๆ

2.1 เครื่องมือประเมินทางสังคมเชิงคุณภาพคือ **“ผู้ประเมิน”** ใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง หรือ ไม่มีโครงสร้าง วิธีการประเมินใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth interview) สันทนากลุ่ม(Focus group) การประชุมระดมสมอง การสังเกตและอื่น ๆ

ทักษะและความรู้ที่ต้องมีของนักวิจัย

- รู้เรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ
- รู้เรื่องทางสังคมที่จะถามอย่างลึกซึ้ง
- ทักษะการสัมภาษณ์

- การตั้งคำถาม
- การถามเจาะลึก/คำถามตาม
- การฟังอย่างตั้งใจการแสดงควมใส่ใจและติดตามเรื่องราว
- เคารพในคำตอบ

ตัวอย่างการประเมินทางสังคมเชิงคุณภาพ แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง

1) ท่านคิดอย่างไรกับนโยบาย Lockdown ของรัฐบาลเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid 19 (เมื่อได้คำตอบคำถามตาม เช่นมีอะไรอีกไหมคะ ช่วยเล่าในรายละเอียดหน่อยค่ะ)

2) นโยบายนี้ส่งผลดีหรือผลกระทบท่ท่านอย่างไรบ้าง

(ตัวอย่างคำถามเจาะลึก ด้านการศึกษา ชุมชนของท่าน ฯลฯ

ข้อสังเกต การใช้คำถามตาม/คำถามเจาะลึกขึ้นกับบริบทการสนทนา
การประเมินต้องได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และอิมตัว

ความน่าเชื่อถือของการประเมินเชิงคุณภาพ

- ความน่าเชื่อถือของผู้ประเมิน
- วิธีการตรวจสอบสามเส้า

3. การประเมินผลงานวิธี

ตัวอย่าง การประเมินทางสังคม ของ นโยบาย Lockdown เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด

ประเด็น	Individual	Family	Community/society	การประเมิน	วิธีการ
การศึกษา	<p>ด้านบวก-พัฒนาความสามารถทาง IT</p> <p>ด้านลบ-นักเรียน/ศึกษาขาดทักษะ</p> <p>การเข้าสังคม การปรับตัวละการทำงานร่วมกับผู้อื่น-ความไม่โปร่งใสในการสอบ</p> <p>-ไม่สามารถเข้าถึงระบบ internet ที่มีประสิทธิภาพ</p>	<p>ด้านบวก</p> <p>-ครอบครัวได้ส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตร</p> <p>ด้านลบ</p> <p>-เครียดจากการที่ไม่มีความรู้และทักษะการสอน</p> <p>-ต้องทำการะอื่น ๆ เช่น ทำงานที่บ้าน</p>	<p>ด้านบวก</p> <p>-โรงเรียน/มหาวิทยาลัยพัฒนาระบบการสอนออนไลน์ และพัฒนาระบบการเรียนการสอนแนวใหม่</p> <p>ด้านลบ</p> <p>-ไม่พร้อมในการจัดระบบ</p> <p>-ขาดรายได้เพราะต้องขุดเซยเงินคืนให้กับผู้เรียน</p>	เชิงคุณภาพ	<p>-สัมภาษณ์เชิงลึกออนไลน์</p> <p>-Zoom meeting</p> <p>ระดมสมอง</p> <p>-Focus group</p>

- รายได้
- ศาสนา
- ด้านสุขภาพจิต/คุณภาพชีวิต
- ชุมชน
- การเมือง/นโยบาย

ทางเลือก

Thank you